

# Özel Koleksiyonlar

## HAKKI TARIK US

SELAHATTİN ÖZTÜRK

M

ANİSA Gördes'te doğan Hakkı Tarık ailesinin Mehmet Âsım ve Hasan Rasim'den sonra üçüncü çocuğudur. Asıl adı İsmail

Hakkı olup, ilk ve orta öğrenimini Gördes'te tamamlamış, 1906'da Gördes Belediye sandık emniyeti ve Evkaf Komisyonu katipliğine başlamıştır.

Gördes'e kaymakam tayin edilen Şair Eşref tarafından şiirleri beğenilince bunları İzmir ve İstanbul gazetelerine gönderecek basın hayatına ilk adımını atan Hakkı Tarık, bir müddet sonra İstanbul'a, ağabeyi Mehmet Âsım'ın yanına gidip Darülfünun Hukuk Fakültesine kaydoldu. Bu yıllarda kitap ve basın dünyası ile ilişkileri daha da arttı. Çarşıkapı'da oturduğu için Beyazıt kitapçıları, hakkâklar ve Kapalıçarşı içindeki sahafları sık sık ziyaret ediyordu. Abdülhak Hâmid'in *Târık yahut Endülü's Fethi* adlı tiyatro eserinden etkilenecek bazı yazılarında 'Târık' mahlasını kullanan ağabeyi Mehmet Âsım, kardeşinin de sevdiğini fark edince bu mahlası ona verdi. Ağabeyinin yardımıyla *Tanin*'de çalışmaya başladı. Burada tecrübe kazanması üzerine *Tercüman-ı Hakikat*'e, oradan yazı işleri müdürlüğü yaptığı *Tasvir-i Efkar*'a geçti. İttihat ve Terakki'ye yakınlığından dolayı *Hakikat* gazetesinin yönetimi için Eskişehir'e gönderildi. Bir yıl Eskişehir'de çalıştıktan sonra İstanbul'a döndü.

Dârülmualimîn-i Âliye'de ders veren ağabeyi Mehmet Âsım'ın hastalanarak tedavi için İsviçre'ye gitmesi üzerine onun derslerini üstlendi. 1914'te İstanbul Sultanisi'nde (İstanbul Lisesi) başladığı öğretmenliği aralıksız on yıl sürdü. Bu görevinin yanında bir yıl İstanbul Mercan Lisesi ve üç yıl Galatasaray Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1919'da Osmanlı Matbuat Cemiyetine üye oldu. Yapılan ilk kongrede adı Türk Matbuat Cemiyeti olarak değiştirilen derneğin yönetim kuruluna seçildi, 1921'de genel sekreterliğine getirildi. Ayrıca Muallimler Cemiyeti, Matbuat Cemiyeti ve Türk Basın Birliği başkanlıklarında bulundu. Yeşilay ve Türk Maarif Cemiyeti (Türk

Eğitim Derneği) kuruluşunda, Türk Ocağı başta olmak üzere Çocuk Esirgeme Kurumu ve daha birçok hayır kuruluşunun idare heyetlerinde yer aldı. İşgal yıllarında kuruluş mücadelesini destekleyen cemiyetlerde çalıştı. *Vakit*'te Millî Mücadeleye dair yazılar yazdı. Müdafaa-i Millîye grubunun Anadolu ile haberleşmelerinde aktif görev alarak büyük hizmetlerde bulundu. Bu çalışmaların karşılığında kendisine istiklal madalyası verildi. İzmir Vilayet Umumi Meclisine Gördes'ten üye seçilen Us, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte milletvekili oldu. 1923-1936 yılları arasında dört devre Giresun milletvekilliği yaptı. 1943'te "Yazı Hayatında Elli Yılına Dolduranlar Jübilesi"ni, 1944'te "Ahmed Midhat Efendi Jübilesi"ni düzenledi.

Bu arada *Âşiyân* ve *Rûbâb* dergilerinde yazılar yazan Us, İbrahim Alâeddin Gövsa'nın ölümünden sonra yarıda kalan *Ansiklopedik Sözlük*'ü tamamlayan heyette de yer almıştır.

Tek parti döneminde milletvekilliği yapmasına rağmen birçok konuda itirazlarda ve cesur karşı çıkışlarda bulunması dolayısıyla kendisine "müteriz" lakabı takıldı. Yine bu dönemde tartışılan basın kanununa red oyu veren tek milletvekili Hakkı Tarık Us'tur.

Mehmet Asım, Hakkı Tarık, Hasan Rasim Us kardeşlerin birlikte çıkardığı *Vakit* gazetesi, Hakkı Tarık'ın çıkardığı *Kitap ve Kitapçılık*, Hasan Rasim'in çıkardığı *Son Saat* gazetesi (1 Eylül 1939-1953) gazetecilik dünyasında, *Dün ve Yarın Külliyyatı* başlığı altında yayınladıkları 60 kitap ise Cumhuriyet dönemi kültür hayatında önemli bir yer tutmuştur.

Yalnız yaşayan Hakkı Tarık kazancının büyük kısmını bir kütüphane kurmak amacıyla eski kitap, gazete ve dergi satın almak için harcadı. Özellikle Basma, Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu (1934) hazırlanmadan önce çıkmış gazete, dergi ve kitapların hemen tamamını toplayarak bunları Vakıf Yurdu binasında kurduğu kütüphaneinde araştırmacıların istifadesine sundu. 1949'da yanan Sahaflar Çarşısının yeniden

kurulmasına büyük emek verdi. Buradaki esnafın kitap ve ilgili malzeme dışında bir şey satmasına mani oldu. Dostlarına vefası ve yayın hayatına katkılarıyla tanınan Hakkı Tarık Us, 21 Ekim 1956'da vefat etti ve 23 Ekimde Beyazıt Camiinde kılınan öğle namazından sonra Merkezefendi kabristanında annesinin yanına defnedildi.

Hakkı Tarık Us, vasiyetinde kitapları için Cemal Nadir sokağında bir kütüphane binası yapılmasını, bu arada kitaplarının Vakıf matbaası üzerindeki ahşap binadan kaldırılarak daha iyi bir yere konulmasını istemiştir. Kütüphaneyle ilgili bütün ayrıntıları vasiyetine ekleyen Us'un bu isteği, vefatının dokuzuncu yılında, 21 Ekim 1965'te kitaplarının Beyazıt Külliyesinin Sıbyan Mektebine taşınmasıyla geçici olarak yerine getirilmiştir. Onun kütüphane için kurduğu tesis ilgisizlikten dolayı vakıf özelliklerini kaybedince 1995'te kapatılmış, koleksiyonlar 2003'te Kültür Bakanlığına devredilerek Beyazıt Devlet Kütüphanesine taşınmış, 2006'da süreli yayınlarına ait kataloğu yayınlanmıştır.

Hakkı Tarık Us Koleksiyonunda süreli yayınlar dışında yaklaşık 20 bin kitap yer almaktadır. ■

### KAYNAKÇA

- 1 Ali Aksakal, "Ölümünün 60. Yılında Kitap Dostu Ali Emiri Efendi" (1858-24 Ocak 1924), *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 1, Ankara: 1984.
- 2 Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi: Her Yönüyle Basın*, Ankara: Güven Matbaası, 1971.
- 3 Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: *Süreli Yayınlar*, Haz. Selahattin Öztürk, Abdurrahman Muhammed Hacısmailoğlu, Muhammed Hızarcı, İstanbul: 2006.
- 4 Hakkı Tarık Us, "Hakkı Tarık Us'un Vasiyeti", *Müteferrika*, 15, İstanbul: 1999.
- 5 Hasan Rasim Us ve Hakkı Süha Gezgün, *Hakkı Tarık Us 1889-1956*, İstanbul: Vakıf Matbaası, 1957.
- 6 İlhan Yerlikaya, *II. Abdülhamid Döneminde Basın, Yanı Resmî Vakıf Gazetesi (1875-1884)*, Kırkkale: 1996.
- 7 Selahattin Öztürk, "Hakkı Tarık Us ve Kütüphanesi", haz. Nimet Bayraktar, Hüseyin Türkmen, İrfan Dağdelen, Nergis Ulu, Yazmalara Adanmış Bir Ömür Nimet Bayraktar'a Armağan, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, 2006.
- 8 Nuri Akbayar ve Orhan Koloğlu, *Gazeteci Bir Aile Mehmed Asım, Hakkı Tarık, Hasan Rasim Us'lar*, Ankara: Çağdaş Gazeteciler Cemiyeti, 1996.
- 9 Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi: (1919-1989)*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1992.
- 10 Raif Yelkenci, "Hakkı Tarık Us Bey", *Müteferrika*, 24, İstanbul: 2003.
- 11 Sadık Karagöz, "Dünkü ve Bugünkü Manisa Kütüphaneleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 2, Ankara: 1971.